

מראה מקומות בכורות דף מב

{סיכום השיטות בגדר אנדרוגינוס}

ת"ק במשנה- ספק. ר' ישמעאל במשנה – מום. ותנא בתרא במשנה בריה. וכבר רמזו הספרים לזה דאנדרוגינוס גימטריא זכר ונקבה. וביבמות (פג, א) אמר ר' יוסי בברייתא, וכע"ז בביכורים (פ"ד מ"ה) בשם ר"מ, דאנדרוגינוס בריה ביה ולא הכריעו בו חכמים אם זכר או נקבה, ונחלקו הראשונים בבי' כלל הזה. ויש ג' ביאורים בזה בראשונים; תוס' ביבמות שם ובנדה (כח, א) כוונת ר' יוסי דהוי ספק, ובריה לאופקי טומטום דתלוי בכאו"א. שיטת הרמב"ן ביבמות שם דבריה היא, ולא הכריעו בדינו מה הוא, והוכיח כן משיטת רב שם דחייבים עליו בעריות בשני משכבות. אבל הר"ש בביכורים (שם) דחה ראייה זו, דיתכן חיוב אפי' במשכב עצמו הגם שהוא נקבה, כמו שמצינו במילה (שבת קלו, ב), וכ"כ תוס' להלן בשיטת ר' יהודה. ויל"ע בזה מגמ' ב"ק (פח, א) דמה לאשה שאינה במילה. שיטת הר"ש בביכורים שם דיש ג' צדדים או זכר ודאי או נקבה ודאית או בריה. וע' מהרי"ט אלגזי (אות נח סק"ב) עד"ז, והאריך בכל הנ"ל.

{שיטה המחודשת של הראב"ד והמסתעף בחקירות שונות לכמה הלכות}

רמב"ם שופר (ב, ב) ולח"מ שם שהרמ' פסק כמ"ד בריה, אבל הראב"ד משיג דלמ"ד ספק הוא מקצת איש ומקצת אשה כמו חצי עבד וחצי בן חורין. וכפשוטו מקורו בירושלמי (יבמות פ"ח ה"ו), ע' כפות תמרים (ראש השנה כט, א) וכ"כ הקרן אורה (יבמות פג, א) וחי' ר' מאיר שמחה (יבמות פא, ב). והאבני נזר (יו"ד ס' ת') פי' דהראב"ד מפרש כן במימרא הנ"ל של ר' יוסי ביבמות. וע' מנחת חינוך כמה וכמה שאלות מעניינות שיש לחקור בשיטת הראב"ד, ונצטט כמה מהם; א] במצוה א' מספק"ל לגבי פו"ר אם יצא בבריה זו זכר ונקבה. ב] מצוה עה- מספק"ל לגבי עדות דאשה פסול, אבל כאן אין כאן פסולות שיש זכר בגוויה. ג] מצוה תקמג – איזה בגדים ילבש. ד] מצוה ת – מספק"ל בדין ירושה לגבי בנים אחרים. ה] מצוה קטו – לגבי סמיכה. ולגבי גדלות האריך במצוה ה' דבבן י"ב חייב במצוות נשים. אולם בספר זכרון ויטע אשל הובא מהגר"מ סאלאוויציק בן הגר"ח שחקר בכהן בן י"ב אם יכול לטמא למתים [דאשה מותרת]. והגר"ח ס"ל דנעשה גדול לגמרי, דגם חלק הזכר נעשה גדול ע"י סימני גדלות של נקבות.

{חידושו של המגן אברהם}

ע' מג"א (תקפט, ד) שכתב בדין השו"ע דאנדרוגינוס מוציא מינו בשופר, דכתב הרי"ף [כבר העירו בגליון שם דאין זה בנמצא לפנינו ברי"ף, וע' חת"ס שם שמחקר], דאם באותו שעה חבירו שמוציאה היא נקבה א"א להוציאה. ותמה הבאר היטב שם דלא מצינו שיש לו זמנים שונים כך וכך. וחת"ס שם ביאר דתלוי בזמן הטלת מים, דאז כשמשמש בזכרות הוי זכר, ונקבות נקבה, והגם דאינו ודאי מ"מ צד זה גובר. וע' תפארת ישראל בשבת פרק ר"א דמילה שהאריך בדברי המג"א בזה. לסיכום; בדעת ר' יוסי בברייתא הנ"ל, לתוס' הוא ספק, לרמב"ן הוא בריה, לר"ש יש ג' צדדים, לראב"ד הוא מקצת מקצת [וכביאורו של האבנ"ז], והמג"א מחדש שיתכן לפעמים שמשנתה דינו.

{ביאור המחלוקת לגבי עופות ובשיטת הרמב"ם}

בריייתא (מב, א) מחלוקת ת"ק ור"א בעוף. ע' יבמות פג, ב ובתוס' שם דפסול לר"א מדרבנן. בחי' בית מאיר תמה לת"ק דאין צד לפסול בעוף כלל. בגמ' אמרו סמי מכאן טומטום, אבל הרמב"ם הגם שפסק בבכורות (פ"ב ה"ה) כר' חסדא, מ"מ כתב הבריייתא לגבי פסול קרבן אפי' טומטום, וע' לחם משנה ועוד נו"כ שם שתמהו בזה. ובי' הגר"ח (חידושי הגר"ח על הש"ס בכורות מב) דלרמ' יש פסול קרבן אפי' על צד הספק, דזה גופא הפסולות מה שיש כאן ספק לפנינו. ולפי"ז קושיית הגמ' רק מר"א ודלא כרש"י. בעיקר הגמ' בעופות, ע' רדב"ז (פסולי המוקדשין פ"ז ה"ד) דאין מציאות של זכרות ונקבות בעופות, ובע"כ תלוי איך מזדווגין יחד.

{ביאור חולקים על ר' חסדא}

שיטת ר' חסדא, ע' חידושי הגרי"ז (כאן) שתמה במ"ד שחולק על ר' חסדא הלא טומטום ודאי הוי רק ספק. ובתוס' לעיל (מא, ב) וכן בתמורה (יז, א) ביארו דזה עצמו דהוא משונה מספיק לדונו כבריה, אבל הגרי"ז ביאר באופ"א דעצם הספק משייה ליה בריה בפנ"ע, וזה כעין פסלות של קרבן בדברי הגר"ח לעיל בדעת הרמ'.

{למה בטומטום ליכא ספק ספיקא להתיר לייבם}

גמרא, טומטום אינה מתייבמת. ובגמ' שו"ט דחוששין שמא אישתני ג"כ דהוי סריס, וא"כ שמא הוא זכר ואשת אח ושמא סריס וכו"ע דאינה מתייבמת. והקשה המרדכי (יבמות פ"ד רמז כא) למה אין כאן ספק ספיקא, ספק נקבה ואפי' אם הוא זכר שמא אינו סריס, ולמה אסור לייבמה, וכתב דבע"כ לא בכלל ס"ס יש להתיר, וצ"ב מה הריעותא למעשה בס"ס זו.

והמהרי"ט (יו"ד ח"ב ס"ב) כתב יסוד בס"ס, דאם יש ס"ס להיפך להתירה לשוק, אז ל"א ס"ס, וכאן יש ס"ס לשוק ג"כ, שמא היא נקבה ושמא זכר וסריס ומותרת לשוק, ולכן הולכים להחמיר במקום ספק, וכמו שכתבו התוס' בנדה (כז, א) בדין ס"ס הסותר.

בחידושי ר' מאיר שמחה תי' דבשעת נישואין אסור לכל העולם שמא הוא זכר, ואחר שמת חל עוד ספק שמא סריס וזה כספק שני בתערובת, וספק בגוף וספק בתערובת ל"א ס"ס.

בבית מאיר (אבן העזר סי' קעב סעיף ט) האריך דלא יתכן לדון כאן מדין ס"ס, דהרי אפשר לברר, ע"י קריעת העור לגלות אם הוא זכר או נקבה, ובמקום דאפשר לברורי לא סמכינן אספק ספיקא להתיר.